

Protokoll

BISPEMØTET 2008

Oslo 10.-13. mars 2008

Det ble holdt bispemøte 10.-13. mars 2008.

Møtet fant sted på Gjestehuset Lovisenberg i Oslo.

Disse deltok i møtet:

Biskop Olav Skjevesland, Agder og Telemark, Bispemøtets preses

Biskop Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg, Bispemøtets visepreses

Biskop Ole D. Hagesæther, Bjørgvin

Biskop Ernst Baasland, Stavanger

Biskop Ole Christian M. Kvarme, Oslo

Biskop Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland

Biskop Helga Haugland Byfuglien, Borg

Biskop Solveig Fiske, Hamar

Biskop Tor Berger Jørgensen, Sør-Hålogaland

Fungerende biskop Øystein Bjørdal, Møre

Fungerende biskop Knut Andresen, Nidaros

Biskop Solveig Fiske hadde permisjon onsdag 12. mars. I hennes sted møtte prost Nils Erlingmo.

Biskop Ernst Baasland hadde permisjon 10. mars og 11. mars før lunsj.

Møtet ble ledet av Bispemøtets preses, biskop Olav Skjevesland.

Generalsekretær Christofer Solbakken var sekretær for møtet.

Saksliste

BM 10/08	INNKALLING OG DAGSORDEN.....	4
BM 11/08	MØTE MED KIRKESTATSRÅDEN.....	5
BM 12/08	DELEGASJON AV BISKOPENS MYNDIGHET.....	6
BM 13/08	KIRKELIG TILSYN.....	7
BM 14/08	UTVIKLINGSPROGRAM FOR PROSTER.....	8
BM 15/08	GUDSTJENESTEREFORMEN.....	9
BM 16/08	BISKOPENES FORVALTNING AV KIRKELOVEN §§ 18 OG 21	11
BM 17/08	OPPNEVNING AV VALGKOMITE	13
BM 18/08	BISPEMØTETS ARBEIDSFORM.....	14
BM 19/08	BISPEMØTETS UTREDNINGSBEHOV	15
BM 20/08	ORDINASJONSSAMTALEN	16
BM 21/08	ORIENTERINGER	17
BM 22/08	MØTEPLANEN	18
BM 23/08	PÅSKEHILSEN FRA BISPEMØTET.....	19

Sak BM 10/08

Innkalling og dagsorden

Innkalling og dagsorden ble godkjent.

Sak BM 11/08

Møte med kirkestatsråden

Statsråd Trond Giske, sammen med statssekretær Halvard Ingebrigtsen og avdelingsdirektør Thom Rafoss, møtte biskopene til samtale.

Følgende tema ble drøftet i samtalen:

1. Stat og kirke
2. Rekruttering til kirkelig tjeneste
3. Presesfunksjonen og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur
4. Kirke og kultur
5. Levekår for folkekirken

Sak BM 12/08

Delegasjon av biskopens myndighet

I samråd med Bispemøtet har departementet fastsatt ny tjenesteordning for biskoper, bl.a. for å avklare spørsmål knyttet til delegasjon av biskopens myndighet til prost og stiftsdirektør.

På bakgrunn av Bispemøtets behandling av saken (Sak BM 29/07), ble det nedsatt et utvalg til å utrede veiledende retningslinjer for hvordan biskopene delegerer myndighet til prost og domprost.

Utvalget har vært ledet av biskop Laila Riksaasen Dahl, og har for øvrig bestått av domprost Knut Erling Johansen og stiftsdirektør Kristian Stendahl. Generalsekretær Christofer Solbakken var sekretær for arbeidsgruppen.

Bispemøtet takker arbeidsgruppen for arbeidet. Bispemøtet slutter seg i hovedsak til de vurderinger som er gjort gjeldende, og vil særlig bemerke følgende:

Når det gjelder spørsmål om vigsling av diakon, kateket og kantor må det legges til grunn at vigslingsmyndigheten er lagt til biskopen. Det vil være uheldig å gjøre forskjell på ulike tjenestegrupper, og biskopen bør derfor i sin vigslingspraksis behandle alle tjenestegrupper likt.

Bispemøtet vil på bakgrunn av utredningen og samtalen i møtet utarbeide en punktvis veiledning for biskopens delegasjon til prostene.

Sak BM 13/08

Kirkelig tilsyn

Vedtaket i Kirkemøtet 2007 om tilsetting av personer som lever i homofilt partnerskap, har gitt flere nye utfordringer. Enkelte i kirken føler uro overfor den aktuelle situasjonen, og gir uttrykk for dette på ulike måter.

En gruppe prester som står bak oppropet "For enhetens skyld" henvendte seg høsten 2007 til Bispemøtet med ønske om et møte. Henvendelsen ble behandlet i BM/AU sak 29/07 og i BM sak 03/08. På denne bakgrunn hadde BM/AU, samt biskop Ole D. Hagesæther, et møte med initiativtagerne til oppropet mandag 11. februar 2008.

Bispemøtet har merket seg den uro omkring den kirkelige situasjon som bl.a. er målbåret gjennom oppropet "For enhetens skyld".

Tilsynsfunksjonen i vår kirke er lagt til de 11 regionale, tjenestegjørende biskopene og ivaretas av disse. Bispemøtet legger dette til grunn for sitt arbeid med saken og for videre samtaler.

Bispemøtet vil på høstmøtet 2008 gjennomgå tidligere utredninger og vedtak om tilsynsfunksjonen i lys av den aktuelle situasjonen, og nedsetter en arbeidsgruppe til å forberede dette.

Arbeidsgruppen består av biskop Helga Haugland Byfuglien, leder, domprost Olav Dag Hauge og prost Terje Fonk. Generalsekretær Christofer Solbakken er sekretær for gruppen.

Sak BM 14/08

Utviklingsprogram for proster

Bispemøtet har i samarbeid med departementet initiert et utviklingsprogram for proster, jf sak BM 16/06 og 02/07.

Nasjonal prostekonferanse avholdes i Stavanger 9.-11. april 2008, etterfulgt av regionale samlinger høsten 2008 og våren 2009.

En arbeidsgruppe ledet av biskop Ole D. Hagesæther og med domprost Øystein Bjørdal, stiftsdirektør Siv Birkeland, avdelingsdirektør Anne-Lise Brodtkorb og generalsekretær Christofer Solbakken arbeider videre med forberedelsene.

Biskop Ole D. Hagesæther og avdelingsdirektør Anne-Lise Brodtkorb presenterte de foreliggende planer.

Bispemøtet gav uttrykk for tilfredshet med forberedelsene og innholdet i kurset. I samtalen ble det fremmet flere innspill til det videre arbeidet med kurset. Bl.a. ble det pekt på forholdet mellom forvaltningsledelse og åndelig ledelse, behov for mer om strategisk ledelse, konflikthåndtering og samtalekompetanse. Det ble gitt uttrykk for at programmet var for tett og krevende prosessuelt. Videre at et rolleteoretisk perspektiv på prestens tjeneste, med fokus på hvilke normer som sendes mot presten, kunne være fruktbart.

Det blir videre viktig å formulere mer spesifikt hvilke forventninger som ligger til tiden mellom kurssamlingene, samt hva og hvordan ulike elementer i kurset skal følges opp.

Sak BM 15/08

Gudstjenestereformen

Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) har nå ferdigstilt sine forslag til ny dåps- og nattverdliturgi. Forslagene er behandlet i Kirkerådet 13.-15. februar 2008, og skal sendes på høring i menighetene ca 1. september 2008, med tanke på ny behandling i Kirkerådet i mai 2009. Deretter sendes saken formelt til Bispemøtet som læresak, jf Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 annet ledd og Regler for saksbehandling i liturgisaker § 5, før saken fremmes for Kirkemøtet 2009.

Bispemøtet har berammet et ekstraordinært møte 22.-23. juni 2009 til formell behandling av liturgiforslagene.

Med tanke på å legge til rette for en god og forutsigbar prosess, har Bispemøtet gjort en foreløpig drøfting av liturgiforslagene.

Bispemøtet forutsetter at liturgiene vil gjennomgå en grundig språkvask, slik at ordvalg, setningsbygging, stil og rytme blir ivaretatt på en god og konsistent måte.

Bispemøtet er videre opptatt av at den forestående høring og utprøving av liturgiene skal bli så god som mulig. Avgjørende i denne sammenheng er at menigheter og medarbeidere gis tilstrekkelig med tid til å gjøre seg kjent med liturgiene. På denne bakgrunn er Bispemøtet i tvil om den tid som er satt av til høring og utprøving vil være tilstrekkelig.

Bispemøtets gjennomgang har også avdekket at det kan reises vesentlige innvendinger til flere av detaljene ved de foreliggende liturgiforslag. Biskopene vil hver for seg komme tilbake med konkrete merknader til de foreslåtte liturgiene.

Når det gjelder dåpsliturgien vil Bispemøtet rose forslaget som rite, og slutter seg til forslagetets tredeling av liturgien etter trinitarisk mønster.

Det fremlagte forslaget til nattverdliturgi tilfører nattverden en bredere og mer innholdsrik referanse og tolkningsramme.

Bispemøtet vil anmode Kirkerådet om å gjøre høringsinstansene særskilt oppmerksom på følgende punkter:

Til dåpsliturgien:

- Kommer det tydelig nok frem i dåpsliturgien hvorfor dåpen behøves, og hva frelse i dåpen innebærer? Et sentralt motiv i det nye forslaget har vært å forsterke ”takken for barnet”. Dette er en teologisk adekvat justering som Bispemøtet stiller seg bak. Er det likevel grunn til å spørre om dette også har medført en justering av tanken om dåpens nødvendighet?
- Er sammenhengen mellom dåpen og troen tilstrekkelig klar?

- Er forbindelsen til hjemmet, og hjemmets ansvar for å gi trosopplæring til den dømte, tydelig nok?
- Er det i denne sammenheng sakssvarende å beskrive foreldre og faddere som ”forbilder”, jf pkt 15?

Til nattverdliturgien:

- Er nattverdmåltidets realsakramentale karakter tydelig nok?
- Fremmer nattverdliturgien en god forståelse av forsoningen, og er syndstilgivelsen tilstrekkelig ivaretatt?
- Hvordan kan liturgien veilede om bruk av brød og vin på en måte som både er teologisk holdbar og samtidig tar praktiske hensyn.
- Bør det instrueres at konsekrent vin som blir til overs skal drikkes opp?
- Skjelnes det tilstrekkelig mellom vårt offer og Guds gave i overgangen mellom takkoffer og nattverdfeiring?
- Har fredshilsenen fått en for dominerende plass i liturgien? Bør den gjøres til et valgfritt ledd?
- Bør det i Agnus Dei hete ”bar” i stedet for ”bærer”. Vil en presensform bidra til å forskyve forståelsen av Jesu soningsdød?
- Er prefasjonene godt nok formulert? Merk særlig overgangen fra fast ledd til kirkeårsavhengig variabel.
- Bli versus populum-motivet tillagt for mye vekt, på bekostning av menighetens blikkretning?

Sak BM 16/08

Biskopenes forvaltning av kirkeloven §§ 18 og 21

Kirkelig fellestråd har forvaltningsansvaret for kirkebygg, jf kl § 18. Samme paragraf, siste ledd sier imidlertid at biskopen skal godkjenne anskaffelse og avhendelse av kirkens inventar og utstyr. Biskopene er videre delegert myndighet til å godkjenne ombygging og utvidelse av kirke etter kirkeloven § 21, jf Miljøverndepartementet og KKD's rundskriv T-3/2000.

KA – Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon har gjennom en henvendelse av 10. desember 2007 reist spørsmål om det er behov for en klargjøring av biskopens myndighet og bedre samordning av biskopenes forvaltning av ovennevnte bestemmelser.

Bestemmelsene i Kirkeloven §§ 18 og 21 er motivert ut fra hensynet til behovet for et overordnet tilsyn med kirkeforvaltningen. Biskopenes myndighet til å godkjenne anskaffelse og avhendelse av kirkens inventar og utstyr må utøves innen rammen av regelverket knyttet til kirkens liturgier og Kirkemøtets myndighet til å gi regler om kirkens inventar og utstyr. Biskopens rolle som godkjenningensinstans må på denne bakgrunn sies å være motivert ut fra hensynet til biskopens rolle som tilsynsmann med tanke på kirkens lære og liturgi.

Tekniske, økonomiske og kontraktsmessige elementer ved en søknad må anses å være ansvar for den primære kirkeforvalter, dvs kirkelige fellestråd. Biskopen utøver ikke legalitetskontroll av fellestrådet vedtak gjennom sin godkjenning. Biskopen bør derfor kunne legge til grunn at slike hensyn er forsvarlig ivaretatt, og at biskopens godkjenning er rettet mot det objekt saken gjelder og i særlig grad vurdert ut fra læremessige og liturgiske implikasjoner.

En prosedyre for biskopens forvaltning kan inneholde følgende elementer:

1. Menighetsråd og/eller fellestråd gjør vedtak.
2. Søknad sendes biskopen via prosten.
3. Prosten gjør påtegning, og ekspederer saken videre.
4. Biskopen innhenter uttalelse fra
  - a. Riksantikvaren hvis listeført eller fredet kirke, dersom dette ikke foreligger.
  - b. KKD's kirkekonsulent
  - c. Kirkerådets fagkonsulent for kirketekstiler
  - d. Evt bispedømmevise fagråd
  - e. Orgelfaglig kompetanse
  - f. Annen sakkyndig kompetanse ved behov.
5. Biskopen sammenfatter momentene i saken, og legger i sin behandling særlig vekt på
  - a. Kirkemøtets regler om kirkens inventar og utstyr
  - b. Menighetens behov
  - c. Biskopens vurdering av læremessige og liturgiske konsekvenser.
6. Biskopen kommuniserer vedtaket til søker, med kopi til prost og andre som har uttalt seg til saken.

Bispemøtet vil fremholde behovet for en felles prosedyre knyttet til biskopens godkjenning av kirkelig inventar og utstyr. Bispemøtet legger til grunn at biskopens godkjenning ikke innebærer legalitetskontroll av fellesrådets forvaltning. For å kunne legge til rette for god sakkyndighet i forvaltningen bør det vurderes å etablere bispedømmevise fagråd, slik det allerede er gjort i enkelte bispedømmer. Det er videre avgjørende at det finnes sakkyndig kompetanse som er uavhengig av søker.

Sak BM 17/08

Oppnevning av valgkomite

Bispemøtet oppnevner biskop Finn Wagle og biskop Ole D. Hagesæther til valgkomite i forbindelse med valg av arbeidsutvalg på bispemøtet i oktober 2008.

Sak BM 18/08

Bispemøtets arbeidsform

Bispemøtet har ved flere anledninger drøftet presesfunksjonen og rammene for utøvelse av vervet som preses, jf Sak BM 18/05 og 18/07 og notat fra biskop Finn Wagle av 18. mai 2005.

Det kan være hensiktsmessig å se på en videre utvikling av presesfunksjonen i en litt større sammenheng. Først og fremst henger presesfunksjonen sammen med Bispemøtets arbeidsform. Hvilken arbeidsform Bispemøtet ønsker å ta i bruk bygger igjen på den selvforståelse Bispemøtet har av seg selv som organ, og hvilken rolle en ser for seg at Bispemøtet skal ha i kirkestrukturen fremover. I denne sammenheng er det viktig å være i aktiv dialog med det utredningsarbeid som gjøres med tanke på utforming av en fremtidig kirkeordning.

Bispemøtet nedsetter en arbeidsgruppe bestående av biskop Ernst Baasland (leder), biskop Per Oskar Kjølås og biskop Tor B. Jørgensen til å utrede nærmere hvordan presesfunksjonen bør styrkes og Bispemøtets arbeidsform videreutvikles. Arbeidsgruppens forslag behandles på høstmøtet 2008. Generalsekretæren er sekretær for arbeidsgruppen.

Sak BM 19/08

Bispemøtets utredningsbehov

Bispemøtets oppgaver er av en slik karakter at det ofte vil være naturlig å få spørsmål utredet i en større bredde. Både av hensyn til den økonomiske planleggingen, og av hensyn til behov reist av den aktuelle kirkelige situasjon, bør Bispemøtet ha en langsiktig plan for kommende utredningsbehov.

Bispemøtet ber arbeidsutvalget jobbe videre med saken. Konsultasjon om samfunnets verdigrunnlag arrangeres i tilknytning til høstmøtet 2008, fortrinnsvis mandag 6. oktober 2008.

Sak BM 20/08

Ordinasjonssamtalen

Biskop emeritus Odd Bondevik innledet til samtale om ordinasjonssamtalen.

Sak BM 21/08

Orienteringer

Olav Skjevesland:

Delegasjonsreise til England og Skottland
Religionslederforum (STL)
Bruk av bispekåpe
Biskop Per Lønning 80 år

Solveig Fiske:

Norsk kvinnelig teologforening 50 år
Sentralt AMU
Styret i PTS

Ole D. Hagesæther:

Styringsgruppen for AVU

Ole Christian M. Kvarme:

Norges Kristne råd
Situasjonen for afghanske flyktninger i Norge

Laila R. Dahl:

Håndtering av liturgiske utfordringer knyttet til samlivsetiske spørsmål
Utredningsgruppe - Fremtidig ordning av arbeidsgiveransvaret
Styringsgruppen for VTP
Kontaktforum for ledelse og kompetanse (KLK)

Per Oskar Kjølaas:

Kirkelig utdanningscenter i nord (KUN)

Ernst Baasland:

Mellomkirkelig råd
Bispekonferanse i VELKD

Tor B. Jørgensen:

Samisk kirkeråd
Liturgisk utvalg
Oppfølging miljøraken, jfr KM-sak 4/07

Administrasjonen:

Sammen om å lede 2
Konsultasjon om situasjonen i Afghanistan

Sak BM 22/08

Møteplanen

Bispemøtet fastsatte følgende møteplan for resten av året 2008 og årene 2009 og 2010:

2008

3. – 8. mai: Pilegrimsvandring
2. – 7. oktober i Oslo

2009

27. – 28. januar i Tønsberg
30. mars – 2. april i Oslo
24. – 26. juni i Oslo, fra kl. 10 første dag til kl. 13 siste dag. (Ekstraordinært møte viet forslagene i gudstjenestereformen)
1. – 6. oktober i Oslo

2010

26. – 27. januar i Fredrikstad
22. – 25. mars i Oslo
30. september – 5. oktober i Oslo

Sak BM 23/08

Påkehilsen fra Bispemøtet

Til menigheter og medarbeidere i Den norske kirke

"Bispemøtet samlet til møte 10.-13. mars hilser menigheter og medarbeidere i Den norske kirke med nåde og fred i Jesu navn.

Påsketiden som ligger foran oss, gir oss mot og håp i troen på Jesus Kristus. Vår påkehilsen følges av en salmestrofe:

Kom til oss når vi frykter andres dommer,
du vårens yre skapermakt!
Forkynn at Jesus Kristus, når han kommer,
vil gi oss liv, slik han har sagt!
Så går vi ut
i tro til Gud
og lever uten frykt i nådens sommer."
(Holger Lissner/Eyvind Skeie)